

Yazılar:

GRAFİKERLER MESLEK KURULUŞU
Gazeteciler Sitesi, Hikaye Sokak 7/1, Esnentepe 80300, İstanbul Tel. 174 15 80

Pentagram

Jenny Towndrow

Graphics World, Eylül/Ekim 1987

Çeviri: Cem Çetin

Pentagram hakkında ne düşünüyorsanız düşünün, tasarım dünyasında çok özel bir yer işgal ettiklerini inkar edemezsiniz. Jenny Towndrow, bunun sırrını bulmaya çalışıyor.

Pentagram'ı çok özel yapan nedir gerçekten? Tasarım dünyasında genellikle Pentagram'ın ortaklarının kendilerine özgü değişik halleriyle, mükemmelliğin zirvesinde oldukları kabul edilir. Financial Times'ın gerçekleştirdiği bir anket de, meslektaşlarının onları "Tasarımın Rolls Royce'u" diye adlandırdıklarını ortaya koymuştu. New York'lu bir grafik sanatçısının geçen yıl Aspen tasarım konferansında dile getirdiği gibi, "Onlar gerçekten zirvede. Kimse onlar gibi olamaz."

Pentagram'ın, işlerinin ve temsil ettikleri anlayışın bir hayranı olarak, ortaklığı tanıtırken tarafsız kalmakta güçlük çekeceğimi düşünmüş ve ürkmüştüm. Ancak bu korku daha sonra yerini böylesine seçkin bir görev almanın verdiği hazza bıraktı.

Evet, nedir onları böylesine farklı kılan? Özellikle grafik ürünleri çok başarılı. Öne çıkan özellikleri zeka ve özgünlük, incelik ve anlaşılabilirlik, ve de, "fikir" fikrine görülmemiş bu bağlılıktır. Tümünü çok zekice. İşleri avant garde sayılmaz; daha çok güncel ve sağlamdır (bazıları bunu "emniyetli" diye tanımlayabilir). Bir yandan da, Pentagram'ın IBM, BP, Olivetti, Pirelli, Thorn EMI, Kodak ve Polaroid. British Rail, Globe Theatre, yakınlarda eklenen Amerikan Nieman Markus mağazaları ve Clarks, ayrıca Japonya'dan, prestij unsuru ağır basan Oun gibi, birçok sağlam ve emin müşterisi vardır. Daha 1971'de kurulmuş olan bir firma için böylesine bir gelişim dikkat çekicidir. Londra'da, "Pentagram Yard"da (evet, cadde tabelası siyah beyaz) bulunan atölye, gerçek bir yaratıcılık fabrikasıdır. Yakınlarda, Pentagram'ın New York'da yal-

nız grafik ürünlerle düzenlediği bir sergide tam 1200 parça izleyicilere sunulmuştu. Nereden başlamalı?

Müthiş iş kapasitesinden değil. Belki atölyelerinden. Son derece geniş bir mekan. Ferah, havadar; bol bol iri bitkiler. Sıvasız, tuğla duvarlar, çam kaplama ahşap bölmeler. Bütün bunlar, büyük toplantı salonunun duvarlarını süsleyen maske koleksiyonunu da armağan etmiş olan mimar ortak Theo Crosby'nin eserleri. Her tarafta, çerçeveler içinde Pentagram'ın grafik zaferleri. Bunlardan ve yemek salonunun duvarlarındaki antika böcek koleksiyonundan başka bir şey asılmamış duvarlara.

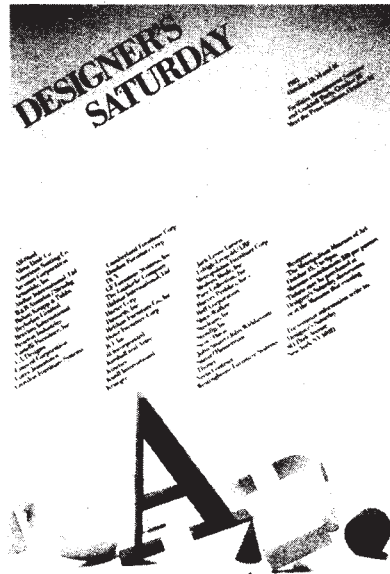
Üst katın tümü, tek bir geniş atölye. Burada ortaklar çizim masalarının başında, yetenekli genç ekipleriyle kafa kafaya vermiş çalışıyorlar. İşte, Pentagram'ın ünlü yatay yapılanmasının canlı örneği. İşlerliğinin kanıtı. Fikir alışverişini zorlaştıracak, tecrit edilmiş kişisel bürolar yok burada. İşlerin nasıl yapıldığını görmek isteyen yabancılar da zaman zaman bu yaratıcı arenaya davet ediliyorlar. Acaba Pentagram böyle bir anlayışa günümüzde ne kadar ender rastlandığının farkında mıdır diye düşünüyorum. Çünkü alışılmış yöntemde, bir grafik atölyesine ziyaretçi geldiğinde takım elbiseli bir pazarlamacı tarafından boş bir toplantı odasına alınarak düzgün bir dia gösterisi izletilir.

Bu açıklık, Pentagram'ın ilkelere rindendir. Açıklık ve esneklikle

beraber, bir coşku bolluğunun desteklediği tartışmasız yetenek. İşte onları bugün bulundukları yere getirenler bunlardır; pazarlama ve halkla ilişkiler değil. Ve de bir başka tasarım kuruluşunun genel müdürünün dediği gibi, "Hepsi de o kadar hoş insanlar ki," birbirlerine karşı da çok cömertler. Öyle de olmak zorundalar, çünkü on iki ortağın tümü birbiriyle eşit. Theo Crosby, (Mimar), Alan Fletcher, Mervyn Kurlansky, John McConnell, David Hillman (grafik) ve Kenneth Grange (endüstri tasarımı) Londra'da; Colin Forbes ve Peter Harrison (grafik), Etan Manasse (iç mimari) New York'da; Kit ve Linda Hinricks ve Neil Shakery (grafik) San Francisco'da; herbiri Pentagram'dan -miktarı gizli tutulan- yüklü bir ücret karşılığında eşit hisse ve birer müdürlük almış durumdalar. Bu yaz grafik tasarımcı Howard Brown da gerekli miktarı bir araya getirip, on üçüncü ortak olarak Londra bürosuna katıldı. Ayrıca, genç kadroya yönelik iyi zamanlanmış bir jest olarak John Rushworth yönetim kurulu üyeliğine yükseltilmektedir.

John McConnell yapıyı şöyle anlatıyor: "İş dünyasındaki klasik yapılanma, en üstte tanrının ve bolca temsilcisinin bulunduğu bir piramittir. Bizde ise bol bol tanrı var. Bunların her biri de kendi işini yürütür. Yani bir dizi küçük gruptan meydana geliyoruz. Uzaktan bakınca büyük görünüyor, çünkü ısınmak için birbirine sokulan bir sürü insan var! Kullandığımız sistem tüm bireylere, üstlerinde merkezi bir baskı hissetmeden, alabildiğine özgür bir biçimde, kişisel eğilimlerinin

Her yıl ABD'nin dörtbir yanından mimar ve tasarımcılar, bir dizi mesleki etkinliğe katılmaları ve mobilya sergilerini izlemeleri için Designer's Saturday (Tasarımcının Cumartesi-Tasarım Günü) organizasyonu tarafından davet edilirler. 1983'teki buluşmadan önce organizasyonun yalnızca üç tasarımcı arasında düzenlediği bir çağrılı yarışmada, yılın grafik sanatı takvimi için bir afiş yaratılması istenmiş ve Pentagram'ın ki kabul edilmişti. Afiş tasarımı: Colin Forbes ve Mary Ann Levesque, New York. Fotograf: Mickey Kaufman.

"Kapitone Poster". Shumberland ürünlerinin satıldığı mağazalara dağıtılmak için hazırlanmış satış artırıcı malzeme. Tasarım: John McConnell ve Keren House. İllüstrasyon: Dan Fern. 1980.

doğrultusunda davranma olanağı tanıyor."

Ancak yine de belli bir baskının var olduğunu itiraf ediyor McConnell. "Bu baskı, öncelikle, aynı düzeydeki iş arkadaşlarının arasında geliyor. Grup üyelerinden biri arzu edilmeyen bir şekilde davranmaya başladığı takdirde, gruptaki diğer kişiler ona karşı birleşeceklerdir."

Bu tatsız durum henüz hiç gerçekleşmemiş. Çünkü, "Asıl baskı, söz konusu bireylerin müthiş büyüklükteki egolarından kaynaklanıyor. Tüm cephelerde, en iyi performans için baskı var ve bu baskı, kişilerin kendi içlerinde." Aynı açıklık sayesinde, ders mahiyetindeki ufak tefek cezalara da yer yok Pentagram'da. "Ortaklar, bir tür daimi kavramsal çalışma grubu sürdürüyor gibiler," diyor McConnell. "Sürekli fikir alışverişimiz oluyor. Hem masa başında, hem de daha spontan bir şekilde, atölyede gezinirken. 'David, beş dakikan varsa bana yardım edebilir misin?' veya fikir sorulmadığı halde, 'ne diye hala onunla uğraşıyorsun?' gibi." Yani ortaklar, aralarındaki iletişimde hem bağımsızlar hem de birbirlerine sıkıca bağlılar. Bir cins ideal evlilik; ama daha büyük ölçekte. McConnell'in belirttiği gibi, Pentagram grubunda gençlerin kullanımına sunulmuş olan önemli bir deneyim birikimi var. "Ve, işleri de piramitin en dibindeki değil, en üstündeki kişi yapar. Bizde müşteri temsilcisi, orta kademe yönetici falan yoktur. İlişki kesinlikle birebirdir. Müşteri ve ortak."

Peki bu sonuçta çok yüksek maliyetli olmuyor mu? McConnell görüşümü kolayca safdışı bırakıyor: "Yalnızca ilkeyi değerlendirseniz, maliyetli gibi görünebilir," ve gözleri parlıyor, "ama, diğer türlü hedefe asla bu kadar çabuk ulaşamaz!" Söylenecek söz yok. Bu taviz vermez tutum da

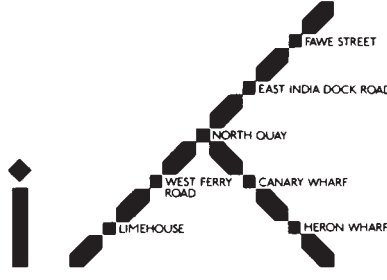
Bir motorlu araç için alınan ilk patentin anısına, Daimler-Benz 1986'daki 100'üncü yıldönümü sırasında bir afiş yarışması düzenledi. Birinciliği paylaşan Pentagram'ın tasarımı, afiş olarak kullanılmıştı. Tasarım: Alan Fletcher ve Tessa Boo Mitford.

Pentagram'ın güçlü yönlerinden biri. Belki de, ortaklarla diğer çalışanların arasındaki konum farkının getirdiği bazı sorunların bir yansıması, bir uzantısı bu. Ortakların, yetenekli asistanlarına bir tür çirak gözüyle baktıkları duygusuna kapılıyor insan. Üstelik çiraklar kendi başlarına uçmaya karar verip, The Partners veya Lampton Place gibi kendi atölyelerini açtıklarında da, yardımlarını esirgemiyorlar.

Gururlu, iyi yürekli, yüce despotlar. Çok, çok, çok da başarılılar. Tipik umursamazlıklarıyla, çıplak tuğla duvarlarını aldıkları ödülleri süsleme zahmetine katlanmamışlar (Alan Fletcher'in ödüllü afişleri yeterince yer kaplıyor zaten). Aslında, yalnızca bir ödül, ilk geldiği gibi üzerinde kırmızı mühürüyle birlikte çerçevelenip bir kenara asılmış. Haklı olarak gurur duydukları bu belge, ilk uluslararası Osaka tasarım ödülüne ait.

Mali açıdan da oldukça başarılılar. Varlıklı firmalardan oluşan müşteri repertuarları sayesinde. Ancak, "Bu ütopyanın bir kusuru var" diyor John McConnell. "Ortaklar hiçbir zaman zengin olamayacaklar. Tepede bir tek kişinin bulunduğu klasik yapılanmalarda, tepedeki kişi zengin olur. Ama biz kazançları eşit paylaştığımızdan, özel uçaklar ve Wilshire'da yazlıklar bizim için hayal. Öte yanda, yaşamımıza, yaşam biçimimize bakarsak, müthiş zenginiz." Haklı. Devam ediyor. "Diğer bir kusur da belki çok fazla kişiyle çalışmak; gerçekten çok çaba gerektiriyor. Ancak, başkalarına saygı göstermenin de hoş yanları var."

Çalışma ahlakında, eğlenceye de önemli bir yer veriyorlar. Ortakların tümü, yılda iki kez üç dört gününe dünyanın herhangi bir yerindeki bir tatil kentinde bir araya geliyorlar ve uluslararası örgütün sorunlarını tartışıyorlar. Bu toplantılarda, yeni yayınlanacak işler, sergiler, diğer önemli etkinlikler konuşuluyor, son altı ay içinde tamamlanan projeler ("en iyi" projeler olması gerekmiyor. Üzerinde konuşulup, ders çıkartılabilecekler) tanıtılıyor ve her grubun kârlılığı hesaplanıyor. Bu bazen belli bir gerilim yarata-

Pentagram, 1984'de Londra Docklands Hafif Metro'su için bir kurum kimliği programı önerdi. Hatların ve istasyonların belirlenmesinde kullanılacak grafik birim, Edward Johnston'ın 1916'da Londra Metro'su için tasarladığı alfabenin "i" harfiydi.

biliyor. "Her grup ayrı bir kârlılık merkezi olarak ele alınıyor ve karmaşık bir muhasebe sistemi aracılığı ile dikkatle denetleniyor," diyor McConnell. "Biz bir ticari örgütüz ve daha da ticari olmamız için baskı var üzerimizde. Bu da işin gerektirdiği kalitenin ön koşullarıyla çeliştiğinden, bir tür sevgi-nefret ikilemi doğuyor. Tabii bazı gruplar diğerlerinden daha başarılı oluyor ama, ortaklar hiçbir zaman sıralamanın en altındakine kötü gözle bakmadılar. Zaten zaman içinde herkesin eşit duruma geldiğini gözlemiş bulunuyoruz."

İşle ilgili konular aradan çıkınca, sıra eğlenceye geliyor. İyi yiyorlar, bol içiyorlar, gezintilere çıkıyorlar ve birbirlerini tekrar tanıyorlar. Mervyn Kurlansky, "Bu ortaklar toplantıları," diyor, "aramızdaki dostluk bağlarını pekiştirecek bir ortam oluşmasını sağlıyor."

Bu yıl, Miami açıklarında iki ayrı teknede (bir yüzer otel ile, mace-racılar için de gerçek bir yat) buluştular. Her buluşmada mutlaka "bilmediğimiz bir konuda" konuşacak özel bir davetli bulunuyor. Örneğin bu kez konuk, bir posta ile katalogdan satış (mail order) uzmanıydı. Başka bir buluşmada da Rodney Fitch ortakları halkla ilişkilerin sırları konusunda cömertçe aydınlatmıştı. Gerçi Pentagram'ın bu konuda fazla birşey bilmesi hiçbir zaman gerekemeyecektir.

Anti-Nazi Örgütü'nün 1979'da düzenlediği dayanışma konseri için Mervyn Kurlansky'nin hazırladığı afiş.

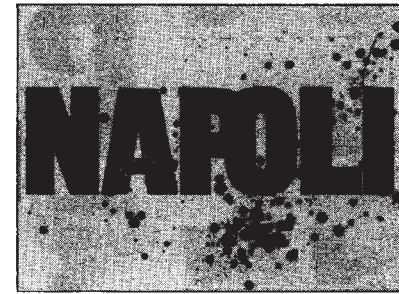

Eğlence amaçlı bir başka etkinlik de, Alliance Graphique Internationale'dir. Dünyanın en iyi 200 grafik tasarımcısı ve ilüstratörünün birbirlerini aday göstererek oluşturdukları bu seçkin topluluk da yılda bir kez çok güzel ve çok konforlu bir yerde buluşarak, çağdaş yetenekler arasındaki bilgi akışını sağlarlar, AGI toplantılarında ağır basan tema, grafik tasarım alanındaki ticari endişelerin bir yana bırakılıp sanata ve yaratıcı düşünceye öncelik verilmesidir. Çoğu topluluğun üyesi olan Pentagram ortakları da bu atmosfere çok iyi uyum sağlamaktadırlar. Hatta Alan Fletcher, etkili ve dinamik bir başkanlık dönemi yaşamıştır.

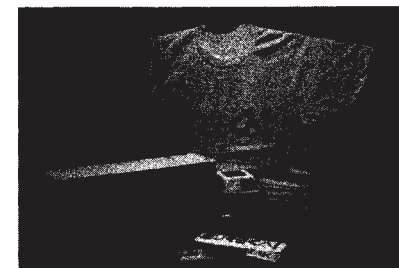
Pentagram'ı benzerlerinden ayıran bir başka özellik de işte bu gündem dışı etkinliklerdir. Ruh zenginliklerinin bir uzantısı olarak, yalnızca tasarım mesleğinin gelişmesi uğruna veya bir başka sevilen uğraş adına, değerli zamanlarını para dönüşü olmayacak şekilde rahatça harcayabilmektedirler.

Alan Fletcher değişik yönetici pozisyonlarında bulunmuştur ve her zaman çok meşgul olduğu halde, kolay ulaşılır ve yardımsever biri olarak bilinir. Kenneth Grange, Kraliyet Endüstri Tasarımcıları (Royal Designers for Industry) kurumunun Usta ünvanına sahiptir ve CSD'nin başkanıdır. John McConnell Londra Tiyatro Festivali'ne destek verirken, Mervyn Kurlansky özürlü kişiler, Theo Crosby ise üstün zekalılar yararına karşılıksız çalışmalar yapmaktadır. Theo'nun zaten birçok seçkin toplulukla iliş-

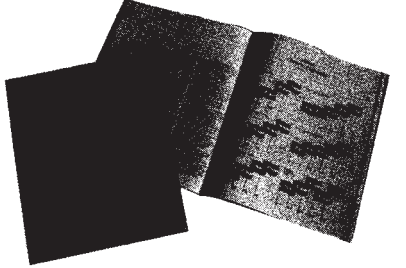
Napoli '99 Vakfı, Napoli'nin günümüzdeki sorunlarına dikkat çekmek ve kentin kültür mirasının korunmasını sağlamak amacıyla 1984'te kurulmuştur. Yine 1984'te, Vakfın gezici sergisi için bir afiş hazırlaması istenen grafik tasarımcıların arasında Alan Fletcher de vardı.

Evreka! İngiltere'nin ilk çocuklar için "serbest öğrenme merkezi". Buluşla öğrenme yönteminin uygulandığı Evreka'da, bir dizi etkileşim sergisi yer alacak, sergiler dokunma, koklama, işleme, görme ve hissetme yoluyla izlenebilecek. Müzenin adı Pentagram tarafından bulunmuştur. Grafik uygulamalar ise Mervyn Kurlansky ve Claire Johnson'un eseri. 1986.

1981'de, Faber & Faber için geliştirilen kurum kimliğinin bir parçası olarak, birbiriyle ilintili bu iki amblem, kitap ve müzik yayıncılığı birimlerini ayırt etmek üzere, kitap kapaklarında kullanılması amacıyla seçilmişti. Tasarım: John McConnell ve Keren House.

Kuveyt Ticaret Bankası'nın 1980 faaliyet raporunun kapak kılıfı, büyütülmüş bir on dinarlık banknot idi. Rapor hem İngilizce, hem de Arapça basılmak zorunda olduğundan, sayfa düzeni ve fotoğrafların kolay ters-yüz edilebilir nitelikte olması gerekiyordu. Bu az rastlanır tasarım probleminin üstesinden, Alan Fletcher ve Paul Anthony gelmişti.

kisi vardır. Bunlardan Sanat ve Mimari Grubu, varlığını bir bakıma Pentagram'a borçludur, çünkü toplantı mekanlarını (birer bardak şarapla birlikte) Pentagram sağlamaktadır.

Pentagram'ın kendisini halka tanıtmaya ihtiyacı hissetmemesinin bir nedeni de bu "açıklık"tır işte. McConnell'ın dediği gibi, "En küçük bir işaret aldığımızda, gidip ders veriz. İnsanları buraya davet ederiz. Yemekler düzenleriz. Uçaklarda insanlarla konuşuruz, dostlar kazanırız. Eğer bunlar tanıtım etkinlikleriyse, bizim yaptığımız da tanıtımdır!"

"Tabii en önemlisi ve Pentagram olayının da belki püf noktası," diye devam ediyor McConnell, "bilgi akışıdır." Ne de olsa, insanı en fazla öğrenmek mutlu eder. Biz de gelecekte deneyim ve yeteneklerimizi tasarım dünyasının, tüm tasarımcıların ve kendimizin yararına kullanmak niyetindeyiz. Özellikle kitleye yönelik işlevi ağır basan bir proje, şu anda Theo Crosby tarafından yürütülmektedir: Surrey Limanı'na yapılması düşünülen Britanya Savaşı Anıtı. Bu yapıt hem savaş dönemimizi hatırlatan bir anıt, hem de bir güçlülük, bir güven ifadesi olacaktır: Londra için gerçek bir katkı olan anıtın bir hayli turist çekmesi ve tüm çevresini etkilemesi beklenmektedir. Theo tipik Pentagram inancına ve iyimserliğine sahip. Yakında piyasaya çıkacak olan **Bir Anıt Yapalım** adlı kitapla dediği gibi, "Yöntemlerini bilsek, kurallarını koysak, iş yapacak insanları eğitsek ve biraz da para bulsak, İngiltere'de yeni bir Kudüs yaratabilirdik. Tek ihtiyacımız, her düzeyde meydana gelecek bir devrimdir." Kim bilir; belki her şey Pentagram Yard'da patlak verir. ●

Pentagram Raporları

Susan Braybrooke
Print/Ocak-Şubat 1989

Çeviri: Cem Çetin

Bu ünlü uluslararası firmanın yayınları, çoğu grafik tasarım kuruluşundan farklı genelde yeni fikirler ve belli sorunlar hakkındadır. Yani, Pentagram'ın kitapçıkları başkadır...

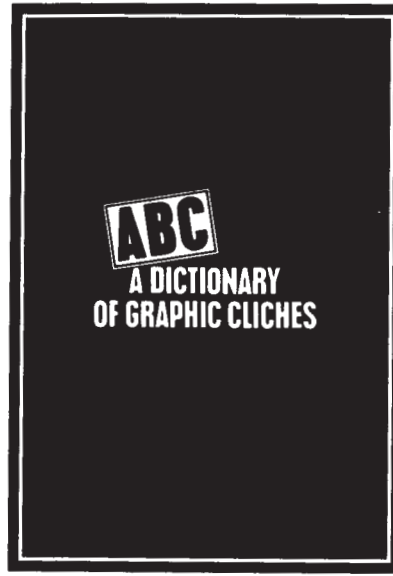
Tasarımcılar kendi işlerinden söz etmek istediklerinde, işin kendisi ne kadar güçlü bir iletişim aracı olursa olsun, grafik tasarımın çekirdeğe olan iletişimde kimi zaman zayıf kalınabilmektedir. Son yıllarda bu "iletişim kopukluğu", sayıları giderek artan halkla ilişkiler uzmanlarının grafik tasarım alanında da boy göstermelerine yol açtı. Tasarımcılar da bir hayli isteksizce, hatta galiba biraz da ağırdan alarak, işlevlerini muhtemel müşterilerine ve toplumun geneline tanıtmak, açıklamak için yardıma ihtiyaçları olduğunu kabullendiler. Ancak, artık tasarım firmalarında kapsamlı, sık broşürler ve görsel-işitsel tanıtım gösterileri oldukça yaygınlaştığı halde, bir tasarım atölyesinin ciddi ve sürekli bir yayın hizmeti verdiğini görmek hala çok güç. Pentagram ise göze çaracak biçimde tam böyle bir işe soyunarak, kendi felsefesi doğrultusunda ve kendi ilgi alanları irdeleyerek bir dizi seçkin eser yayınlamış bulunuyor.

Pentagram Raporları yaklaşık on yıl önce başlayıp, düzensiz aralıklarla yayınlanarak bugüne dek sürdü. Oldukça kendine özgü ve eşsiz, bazen de içe dönük ve herkeşe anlaşılmasız olan kitapların yayın felsefesi, her ciltte, arka kapak içinde belirtilmiş: "Pentagram'ın dikkatini çeken, bazı durumlarda da Pentagram'ın kendisi tarafından ortaya atılan ilginç, eğlenceli, uyarıcı, kışkırtıcı ve kimi zaman da tartışmalı bakış açılarını duyurmak." Boyutları 15x21 cm olan kitapçıkların tümünün grafik formatı aynı. Kapakların tümünde de siyah zemin üzerine beyaz bordür var ve kapak kenarları kılıf duygusu verecek şekilde içe katlanıyor. Bazı sayıların ayrıca kapak kılıfı da var. Arka kapaktaki yayın felsefesiyle ilgili açıklamanın dışında Pentagram'ın kitapçıklara yayıncı olarak eklediği diğer not ise, kitabın başında yer alan ve işlenen konunun değerine veya yayınlanma nedenine dair birkaç paragraflık bir açıklamadır. 20 ile 50 sayfa arasında olan ciltler oldukça incedir. Burada belirtilmesi

gereken bir nokta, genelde sayfaların numaralanmamış olmasıdır. Bunun belli grafik endişelerden kaynaklandığını anlamak güç değil ama, bazen rahatsız edici olmakta ve zorlama gibi görünmektedir. Basımda çok yüksek kaliteli kağıt kullanılmakta, yazı karakteri ve sayfa düzeni anlatılan konunun niteliğine ve dönemine göre dikkatli seçilmektedir. Kitapçıklar, kendi başlarına oldukça memnun edici nesnelerdir ki, zaten arzu edilen de budur. Kitapçıkların ulaştığı kimseler onlara sıkıca bağlanmakta, hatta koleksiyonunu yapmaktadırlar. Artık eksiksiz dizi bulmak da çok güçleşmiştir. Dünya kamuoyuna ilk kez bu formatla sunulan bazı konular, daha sonra başkaları tarafından geliştirilerek ticari olarak basılmış ve daha geniş kitlelere ulaştırılmıştır.

Pentagram'ın oniki ortağından John McConnell ve Colin Forbes'in eseri olan bu proje, yolculuklarda yapılan tartışmalar sırasında ve bir Pentagram hayranının sözleri üzerine doğdu. 1970'lerin ortalarında, Avrupa'yı ziyaretleri sırasında Forbes ve McConnell kendilerine ayırdıkları bazı saatleri Pentagram'ın temel felsefesini ve firmanın tasarım dünyasındaki onlara göre yerini konuşarak geçirdiler. Konu dönüp dolaşıp, Pentagram'a hayranlık duyan bir dostlarının söylediği bir söze geliyordu. McConnell şöyle aktarıyor: "...bize, günümüzde Bauhaus'a en yakın şeyin Pentagram olduğunu düşündüğünü söylemişti. Son derece gurur verici ama bir o kadar da yanlış. Ancak üzerinde düşünüp tartıştıkça, bu sözün tüm ortakların paylaştığı bir tutumun teyidi olduğunu farkettiler. Bizi asıl ilgilendiren öğretmekti. Reklam dünyasında da, fikirleri ve bilgileri aktaran kişi olarak öğretmen olmanın bir mutlak değeri vardı. Büroma geri döndüğümde oturup düşünmeye başladım. Bu amaca ulaşmamızı ve şu veya bu şekilde önemli bulduğumuz bilgileri yaymamızı sağlayacak bir tür yayın geliştirilebilirdi. İlk ortaklar toplantısında da düşüncemi sundum."

Proje genelde coşkuyla karşılandı. Ancak, iki kritik noktanın

Pentagram Raporları'nın 1. sayısının kapağı. Uzunlukları 20 ile 50 sayfa arasında değişen kitapçıkların boyutları ise 15x21 cm.dir.

üzerinde durulması gerekiyordu. Seçilen konular çok geniş bir çevrenin ilgisini çekebilmesi, ortaya asla Pentagram'ın kendi işlerini tanıtan bencil kataloglar çıkarmalıydı. Öte yanda, Pentagram çalışanlarının iş yaşamlarında veya yolculuklarında karşılaştıkları sayısız ilginç olaydan, olağanüstü insanlardan ve yerlerden bir kaynak olarak yararlanılmalıydı. Pentagram Raporları'nın gerçek anlamda değer kazanmasının tek koşulu, bir tartışma ortamı yaratabilmesi ve başka türlü yayınlanma olasılığı pek bulunmayan kavram ve uğraşları yaygınlaştıracak bir araç haline gelmesiydi.

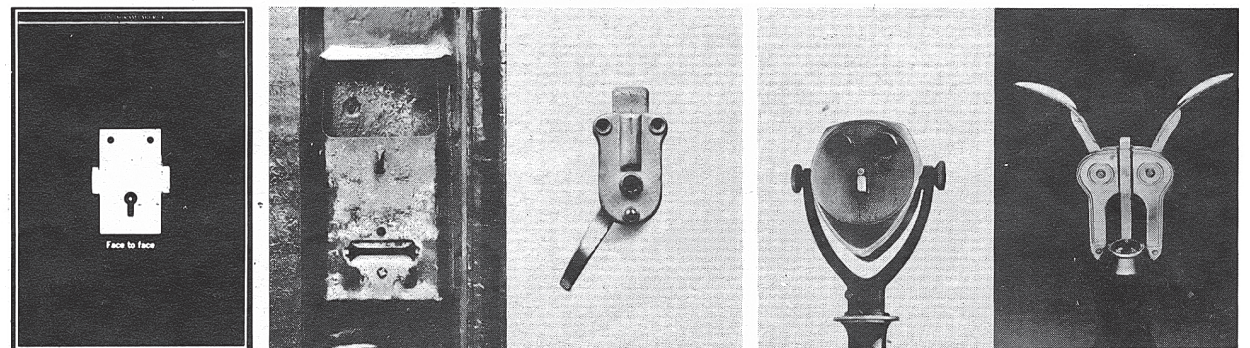
"Böylece," diyor McConnell, "karşımıza ilginç bir çalışma çıktığında, yazarını diziye katkıda bulunmaya davet ediyoruz. Karşılığı da, eserinin baskıya girmesinin vereceği tatmin. Normal olarak yazara telif ödemiyoruz ama kitabın kopyalarından veriyoruz. Saklaması, dağıtması için. Tabii baskı ve dağıtım gibi diğer her şeyin bedelini ödüyoruz. Başta, kitapçıkların düzenli aralıklarla yayınlanması niyetindeydik. Hatta bunu şu felsefi övgü yazımızda da belirtmiştik. Ancak daha sonra bunun çok kısıtlayıcı olduğunu farkettiler. Düzenli bir takvim, bizim gerçekten özgün ve ilginç çalışmalar üzerinde yoğunlaşmamızı engelleyebilecek, sırf yayın tarihini geçirmeyelim, diye orta halli ürünler vermemize yol aç-

cak gibi görünüyordu. Başlangıçta ayrıca abone ödentisi de istemiştik. Kitapçık başına 1 Sterlin istiyor, üç yıllık da sözleşme imzalatıyorduk. Sonuçta, abone servisinin masraflarının gelirleri aştığını farkettiler ve bu sistemi durdurdular. Artık kitapları firmanın dostlarına, personele, personelin yakınlarına, müşterilerimize, diğer müşavirlik firmalarına, mimarlara, okullara, kütüphanelere dağıtıyoruz. Tirajımız yaklaşık 4000. Elimizdeki adreslere de sanırım 2500-3000 kopya yolluyoruz. Geri kalan kopyalar da Londra, New York ve San Francisco'daki üç büromuza gönderilerek zaman içinde dağıtılıyor."

Bu projeyi başından beri yöneten McConnell, "Çok basit bir ilke-miz var," diyor. "Diğer ortakların beğendiği bir fikir ortaya atarsan, 'Tamam, o halde devam et ve yap,' derler. Sen de geceler, hafta sonları ve boş zamanlar bulup fikrini gerçekleştirirsin. Ancak sonrasında da işin yürütmesine yardım etme sorumluluğundan kurtulamazsın.

Pentagram Raporları biraz da sevgi ve bağlılıkla yürümektedir ama, resmi olarak da firmanın takvimine, bütçesine ve personelin iş yüküne dahil edilmiştir. Aradan 10 yıl ve 15 kitapçık geçmiş olmasına rağmen, McConnell'in önderliğiyle, ilk günlerin tazeliği ve ivmesi korunabilmiştir. Seçilmiş olan konular özgün oldukları kadar da çeşitlidirler ve McConnell'in sayesinde, kendini tekrar eden veya belli belirsiz bile olsa kendine hizmet eden ya da kendini öven bir firma haline gelme tuzağına düşülmemiştir. Gerçekten de, hiç kuşkusuz ekibi canlı tutan bu olmuştur. Tam bir kitapçık yayıncısı anlayışıyla koleksiyonlar ve yarışmalar sunulmuş, foto-röportajlar yayınlanmış, kimi zaman da görsel tasarım polemiklerine girilmiştir. İlk kitap, Philip Thomson ve Peter Davenport tarafından derlenmiş olan bir grafik klişeler sözlüğünün ilk üç harfiydi. Sözlük daha sonra başarılı bir ticari girişime dönüşerek tüm harfleri kapsayacak şekilde Penguin yayınevi tarafından basıldı. Yayınlanan son sayılar ise -günümüzün nostalji hastalığını yansıttıracasına- 18.

Pentagram Raporları'nın 4. sayısının kapağı ve bu sayıdan karşılıklı iki sayfa. Bulunmuş nesnelerde şans eseri ortaya çıkan yüzlerden oluşmuş bir koleksiyon. İsviçreli tasarımcı Jean Edouard Robert tarafından bir araya getirilmiştir.

yüzyıl yapı tekniklerini anlatan bir çizim kitabı ile Londra-Wind-sor seferi yapan bir trenden görünümlerdir. Bu albüm ilk kez 1924 yılında, demiryolu işletmesinin yolculara ücretsiz dağıttığı bir dergide yayınlanmıştır ve tıpkı havayolu dergilerinin 20. yüzyılın ortası ile sonlarında ulaşımın simgesi haline gelmesi gibi, albümün alındığı dergi de buharlı lokomotifin altın çağını kutluyordu. Arada da, Lou Klein'in **Brooms and Brushes** (Süpürgeler ve Fırçalar), Jean Eduoard Robert'in **Faces in Objects** (Objelerin Yüzleri), Brian Love'in kısa süreli para toplama kampanyası **Would You Care to Make a Contribution?** (Siz de Bir Katkıda Bulunur muydunuz?) ve Kit Hinricks'in **Stars and Stripes** (Yıldızlar ve Bantlar-ABD Bayrağı) başlıklı portfolyoları gibi olağanüstü çalışmalar, Pentagram Raporları'nın sayfalarında hayat bulmuştur.

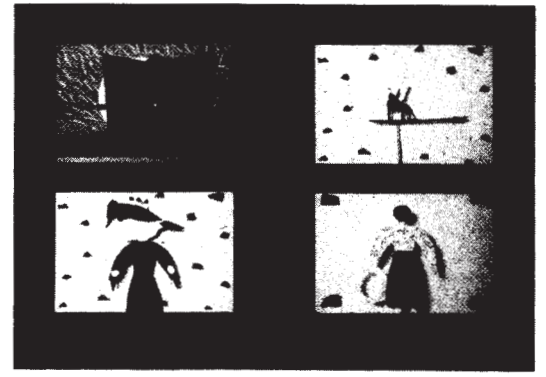
Ron Herron'un 1926-27 tarihlerindeki Milletler Cemiyeti Sarayı Mimari Proje Yarışması'na katılan bazı projeleri, dönemin diğer önemli olayları paralelinde ele alan araştırmasında, Norman Bel Geddes'in 1937 modeli Yarının Kenti incelemesinde ve dizinin 13. kitapçığı, Nazi işgali altındaki Fransa'da bir yeraltı dergisi olarak yayınlanan Le Point'in Mart 1945 sayısının tıpkı basımında, oldukça ciddi konular tartışılmıştır. Dizinin belki de en ilginç sayıları olan bu üçü, yayınlanmasına karar verilebilen konuların genişliği ve derinliği hakkında fikir vermektedir. Ortaklardan, şu anda New York bürosunun başında bulunan ve böyle bir dizinin yayınlanması fikrinin ilk ortaya atılışında en az McConnell kadar payı olan Colin

Forbes, "Sanırım," diyor, "Pentagram Raporları'na güçlü kimliğini kazandıran ve sıkıcı olmalarını önleyen, içeriğin asla değişmeden tekrar eden bir format içindeki müthiş çeşitliliği oldu. Bugüne dek, yayınlanmayı hake-decek nitelikte olup da başka yerlerde uygun bir iletişim kanalı bulamayan çalışmaları seçebildik. Bunları bazen o kadar geliştirdik ki, ticari anlamda ümit verici hale gelerek büyük yayınevleri tarafından bizden devralındılar."

Aslında yayıncılık, firmanın 16 yıl önce kuruluşundan bu yana bir Pentagram geleneği olmuştur. Theo Crosby ve bugün hayatta olmayan George Nelson gibi yazar ve eleştirmenler, kendilerini en çok Pentagram'da rahat hissetmişlerdir. Pentagram'ın yayınladığı çok sayıda kitabın arasında, Londra'da Lund Humphries, New York'ta ise Whitney Library of Design tarafından basılan **Living by Design** (Tasarım ile Yaşamak) ve 1986'da Faber and Faber'in bastığı **Ideas on Design** (Tasarım Üzerine Düşünceler) sayılabilir. Bu iki kitaptan ikincisi, Pentagram'daki tasarım sürecinin ve ortaya çıkan ürünlerin bir grafik analizidir. Kitap, bir başarı kataloğu olarak değil, bir eğitim aracı olarak ele alınmış ve öylesine başarılı olmuştur ki, 24,000 adet satmış, yüksek okulların tasarım bölümlerinde ders kitabı olarak kabul edilmiş, Pentagram'ın hem dostlarından hem de rakiplerinden bol övgü almıştır. (25x25 cm ölçülerindeki kitap her ne kadar geleneksel göstermelik grafik albümlerini andırırmaktaysa da boyutu nispeten küçüktür. McConnell, "Şu bizim ufak kitap hala fetişlerimizden biri," diyor.) Yaklaşık on yıldır,

Pentagram Raporları'nın 12. sayısının kapağı ve bu sayıdan karşılıklı iki sayfa. Tahta, suluboya ve kolajdan yapılmış, üç boyutlu bir tiyatro prodüksiyonu olan "Küçük Tasarım Tiyatrosu". İlginç, gezginci sanatçı Olivier Mourgue tarafından sunuluyor. Fotoğraf: John Naar.

Pentagram Raporlarına ek olarak bir dizi 10x15 cm kitapçık düzenli olarak basılarak firmanın dostlarına yılbaşı kartı yerine yollanmaktadır. Herbiri Pentagram ekibinin bir başka üyesinin ürünü olan kokteyl tarifleri, kağıt bilmeceler, tekerlemeler, katlanmamış formalar, peçeteler, kağıt uçaklar, Pentagram dostlarını sevindirmek ve eğlendirmek için büyük bir keyifle yaratılmışlardır. Ve de görüldüğü kadarıyla bu kitapçıklar tıpkı Pentagram Raporları gibi müthiş tutulmuş, özellikle aranır olmuştur. Son olarak, editörlüğünü ortaklardan Alan Fletcher'in yaptığı, cıvı cıvı sarı kapaklı ve **Feedback** (Geri iletim) başlıklı bir süreli yayın, Pentagram atölyelerinden zaman zaman dağıtılmaktadır. Bir rehber kitap olan **Feedback**, Pentagram personelinin ve personelin dostlarının yolculukları sırasında ziyaret ettikleri ve daha geniş bir kitleyle paylaşılması gerektiğini düşündükleri restoranlar ve diğer ilginç yerler hakkında bilgi vermektedir.

"Biz aslında, arzu ettiklerini tam olarak gerçekleştiremeyen, sıkıntılı yayıncılarız," diyor McConnell. Aynı zamanda Faber and Faber'in yöneticilerinden biri olduğundan ve yıllarca Faber'in kataloğlarının ve kitap kapaklarının tasarımını yaptığından, sıkıntılarının ciddiye alınmasını beklemesi gerekiyor. Ayrıca, Pentagram'ın iş yükünün çok büyük bir bölümü grafik tasarım -geriye kalan işler ise endüstriyel tasarım ve iç mimari- olduğundan, bu sıkıntıyı müşteriler için hazırlanan yayınlarla dağıtma fırsatı daima olacaktır.

Böylesine çeşitli ve saygın bir yayın repertuarının içinde hiç kuşkusuz Pentagram raporlarının özel bir yeri var. Tasarımcılar, esprili ve alışılmışın dışında yılbaşı kartlarıyla ünlenebilmektedirler. Zaman zaman, hafif yayınlar piyasasına kıyasla daha derin izler bırakabilen başarılı tasarım albümleri de yayınlanmaktadır. Büyük firmalar da bazen biraz da keyifleri için para harcayarak, tümüyle iyi niyet gösterisi gibi görünen fiyakalı resim albümleri yayınlamaktadırlar. Ancak, orta

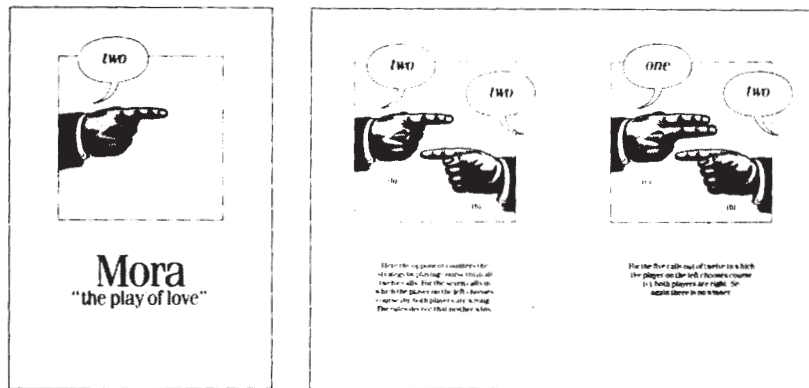
büyükte bir tasarım firmasının fikirleri, olayları, sorunları tasarımın unutulmaz görsel izlerini nesnel bir bakış açısıyla ele alarak derinlemesine bir yayın programında değerlendirmesi, gerçekten eşsizdir.

McConnell ve Forbes, Pentagram raporları'na gösterilen tepkilerin olağanüstü, son derece olumlu ve ilk beklentilerin çok üzerinde olduğunu, eski müşterilerin ve meslekdaşların hayranlık ifadelerinin fazlasıyla aşıldığını ve artık müthiş boyutlardaki yeni işlere sıra geldiğini söylemektedirler.

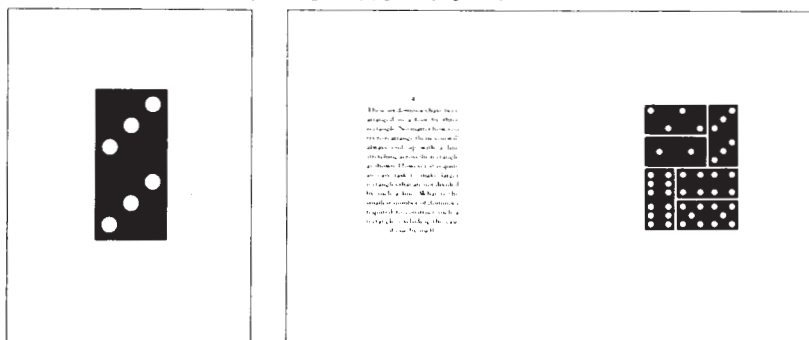
Bütün bunların bir başka güzel yanı da, Pentagram'da hiçkimse-nin olaya tümüyle ilgisizmiş gibi davranmaya veya bu işe yalnızca iyi niyet sonucu kalkışmış numarası yapmaya çalışmamasıdır. "Pentagram Raporları, bizim ne yapmaya çalıştığımızın çok açık bir göstergesidir," diyor McConnell. "Ancak, öğretmen, akademisyen ve aydın olarak algılanmanın bizi ticari olarak da çok güçlü bir konuma getireceğinin farkındaydık. Özellikle de, Pentagram'ın aktif bir uluslararası deneyime sahip, hatırı sayılır büyüklükte ve olgun bir tasarım firması olması nedeniyle, bir 'fildişi kule' tavrının tartışmasız kabul edileceğinin bilincindeydik."

Sonuçta bu girişim ticari anlamda olağanüstü yararlar sağladığı gibi, tasarım dünyasının 20. yüzyıldaki kısıtlı, moda ağırlıklı gerileme dönemine de gerçekten dikkate değer işler armağan etmiştir. Pentagram raporları, hiçbir zaman böbürlenmeden, yapmacıklığa yanaşmadan, tasarımın temelinde yatan entelektüel yapı taşlarının doğurduğu bazı değişmez değerleri aktarabilmiştir. ●

Tarihi bir oyun olan Mora'yı anlatan kitapçığın kapağı ve içi.

Altı ayrı domino bilmecesinin yer aldığı kitapçığın kapağı ve içi.

YAZILAR

Grafikerler Meslek Kuruluşu

Derneği adına sahibi

Yurdaer Altıntaş

Sorumlu Yayın Yönetmeni

Bülent Erkmen

Uygulama: Asu Orhan

Ayda bir yayımlanır, para ile satılmaz.

Tüm hakları saklıdır.

Basıldığı yer: MATAŞ